

De familie van Marjolein van Asdonck: rechtsvoor met sarong haar betovergrootmoeder Saina

- BOEKOE -

De VOORMOEDERS

Suze Zijlstra reconstrueerde de levens van haar voormoeders en schreef zo een koloniale geschiedenis tot aan zichzelf. Heel herkenbaar, schrijft Marjolein van Asdonck.

Door Marjolein van Asdonck / Beeld uit het besproken boek / familiearchief Marjolein van Asdonck

'Toen ik in het kantoor op een stoel zat, had ik het probleem van de totok, de Indo en de inlander helder voor de geest [...]. De elementen ervan vormden het netwerk van het leven, als een spinnenweb. En in het midden van het web zat de spin: de concubine of njai. Ze ving niet alle slachtoffers die naar haar toe kwamen. Integendeel, in haar web ving ze alle beledigingen op die ze helemaal alleen moest verwerken. Ze was niet de baas, al deelde ze de kamer van haar heer. Ze maakte geen deel uit van de bevolkingsgroep waar de kinderen toe behoorden die ze zelf ter wereld had gebracht. Ze was geen totok en geen Indo, en je kon zelfs zeggen dat ze geen inlandse meer was.'

Dit zijn de woorden van hoofdpersoon Minke uit *Aarde der Mensen (Bumi Manusia)* van Pramoedya Ananta Toer. Een van de aanklachten die Toer had tegen het koloniale systeem, tegen de Europeanen, was dat ze 'demoraliteit' hadden gebracht door Indonesische vrouwen tot handelswaar en hoeren te reduceren. 'Tussen de heer Mellema en mij bestond een band van slavernij waar de wet zich nooit tegen verzet heeft,' zegt Njai Ontosoroh tijdens de onontkoombare climax van het verhaal. 'Wie heeft mij tot concubine gemaakt? Wie heeft ons tot njai gemaakt?', vraagt zij hardop. 'Jullie, de Europese heren voor wie we moeten buigen. Waarom worden we dan bij officiële gelegenheden uitgelachen en beledigd?'

Haar speurtocht is herkenbaar. Ook voor mij voelde het als een overwinning toen ik de naam van een van mijn voormoeders kon achterhalen

Familieportret in de tuin. Rechtsonder: de overgrootmoeder van Suze Zijlstra: Cornelia Rosenquist, met naast haar betovergrootmoeder, Delia Rosenquist-van der Worm.

SARIENA

Het is het lot en de taak van migranten om hun eigen geschiedenis te schrijven. In haar recent verschenen boek *De voormoeders* traceert historicus Suze Zijlstra (35) de njais in haar familie en schreef zo een koloniale geschiedenis tot aan zichzelf. In de bespreking van het boek verbaast dagblad *Trouw* zich over het woord voormoeders, dat pas sinds 2019 in Van Dale staat, maar dat in ieder geval al vanaf 1958 in *Moesson* is terug te vinden. Suze Zijlstra gaat maar liefst tien generaties terug vanaf het Makassar van de achttiende eeuw, via de suikerplantages van Oost-Java tot aan de komst naar Nederland. We volgen haar op haar zoektocht langs VOC-archieven, op rootsreizen en we luisteren mee met de cassette-

De overgrootmoeder van Suze: Cornelia Rosenquist

bandjes die haar grootmoeder insprak. Elke zin die Suze schrijft draagt een gewicht aan kennis en informatie in zich, zelfs als een voormoeder uiteindelijk naamloos blijft, zoals de Aziatische vrouw waarmee haar familiegeschiedenis rond 1700 begint. Haar speurtocht is herkenbaar. Ook voor mij voelde het als een overwinning toen ik de naam van een van mijn voormoeders kon achterhalen. Op de handgetekende stamboom van mijn overgrootvader stond zij slechts aangeduid als 'Javaanse vrouw', maar in het stamboekextract van mijn betovergrootvader vond ik 'Moeder: Sariena (Inl. vrouw)'. Waarom was haar naam binnen twee generaties vergeten? Betekende ze echt zo weinig? Of kon mijn betovergrootvader de naam van zijn moeder niet meer over zijn lippen krijgen? Tenslotte was zij gedwongen hem en zijn zusje Marie (haar dochter Sophie later zou 'afglijden naar de kampong') achter te laten in het katholieke weeshuis van Semarang toen hun Hollandse vader was gestorven. Op zijn zevende werd hij ingelijfd bij het Korps Pupillen. Geen tijd voor pijn.

Suze Zijlstra schreef
een geschiedenis
waarin ze de vrouwen
in haar familie uit
de schaduw van hun
mannen haalt. Dat
doet ze bedachtzaam,
zeer bedachtzaam

De betovergrootmoeder van Marjolein: Saina met haar kinderen Willem, Anna en Louise

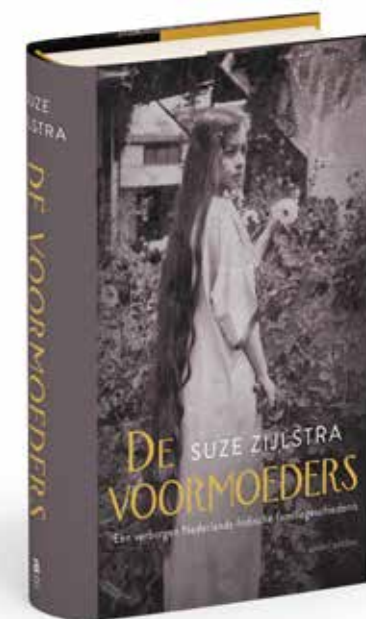
BEDACHTZAAM

Iedere Indo die aan genealogisch onderzoek doet, of je nu een familiegeschiedenis hebt die is ontstaan in de VOC-tijd zoals van Suze of veel later, iedere Indo krijgt op een bepaald punt te maken met een onvermijdelijke schuldvraag. Je hebt een familiegeschiedenis waar daders en slachtoffers in voorkomen, maar die zo veel complexer is om terug te kunnen brengen tot die twee begrippen alleen. De schrijfster stuit op tot slaaf gemaakte voormoeders, op verkrachting, op kindhuwelijken, op eindeloze zwangerschappen en op voorvaders, en waarschijnlijk ook voormoeders, die slavenhandelaren waren. 'Ik denk altijd,' zegt Suze in *Trouw* hier zelf over, 'ik kan er niks aan doen wat mijn voorouders hebben gedaan, maar ik ben wel verantwoordelijk voor hoe ik die geschiedenis opschrijf, hoe ik met de erfenis ervan omga en dat ik geen dingen probeer weg te stoppen.'

Terug naar Pramoedya Ananta Toer. Met Njai Ontosoroh creëerde hij een personage dat een stem geeft aan alle njais die niet konden en mochten spreken. Ze is meer dan alleen een slachtoffer. Njai Ontosoroh bepleit haar zaak zelf tot in de rechtszaal vol Europese heren aan toe. Als we kijken naar Indisch Nederland is het opmerkelijk dat vooral de vrouwen cultuurdragers zijn, die met een uitgesproken stem

de richting bepalen waarin onze gemeenschap zich beweegt. Ook als ik naar mijn eigen familie kijk, naar mijn oudtantes, zie ik sterke vrouwen die voor zichzelf opkwamen, die hun lot in eigen hand namen. 'Vrouwe Saina', de Javaanse njai en latere echtgenote van mijn betovergrootvader, speelde zelfs na haar dood nog een centrale rol binnen haar familie, want bij elk familiebezoek bezochten haar nakomelingen eerst haar graf om haar te eren. Er zijn nog ontelbare Indische vrouwengeschiedenissen te schrijven die recht doen aan alle diversiteit binnen onze gemeenschap. Daarbij zijn we het aan onze voormoeders verplicht om ook te lezen hoe er door Indonesische schrijvers vanuit Indonesisch perspectief over njais in de koloniale samenleving is geschreven.

Suze Zijlstra schreef met *De voormoeders* een geschiedenis waarin ze de vrouwen in haar familie uit de schaduw van hun mannen haalt. Dat doet ze bedachtzaam, zeer bedachtzaam. Graag had ik wat meer van de woede geproefd die Suze deed besluiten dit boek te schrijven. Want het is juist die innerlijke band met haar voormoeders die de urgentie van haar missie moet uitdrukken. Gelukkig klinkt haar eigen stem hoe langer hoe meer door naarmate ze de geschiedenis van de voormoeders beschrijft die dichter bij haar staan.

Suze Zijlstra: *De voormoeders* • Ambo/Anthos: 312 pagina's (gebonden) • € 24,99